

ΠΛΑΙΣΙΟ 1.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Το Tally's Corner στον 21ο αιώνα

Ισχύουν άραγε και σήμερα τα συμπεράσματα του Elliot Liebow; Η επανέκδοση του *Tally's Corner* το 2003, ένα βιβλίο που είχε πουλήσει πάνω από ένα εκατομμύριο αντίτυπα μετά την πρώτη έκδοσή του το 1967, είναι μια ένδειξη της αξίας που έχει για τους κοινωνικούς επιστήμονες, τους καθηγητές, τους φοιτητές, και όχι μόνο. Στην εισαγωγή που έγραψε για τη νέα έκδοση του βιβλίου, ο κοινωνιολόγος William Julius Wilson παρατηρεί ότι: «Τα επιχειρήματα [του Liebow] για τις εργασιακές εμπειρίες και την οικογενειακή ζωή των μαύρων ανδρών του περιθωρίου στα γκέτο της Ουάσιγκτον ηχούν αληθινά και σήμερα» (Wilson 2003: xxxiii). Μάλιστα, οι προοπτικές των μαύρων με χαμηλές δεξιότητες στη σημερινή αγορά εργασίας είναι χειρότερες σε σχέση με την εποχή που ο Liebow έκανε την έρευνά του. Ο Wilson εξηγεί ότι υπάρχουν και σήμερα δομικοί παράγοντες που εμποδίζουν την προσπάθεια των μαύρων ανδρών των γκέτο να βρουν δουλειές από τις

οποίες να μπορούν να συντηρούν τον εαυτό τους και τις οικογένειές τους: «Η επανάσταση των υπολογιστών... εκτοπίζει τους ανειδίκευτους εργαζομένους και επιβραβεύει όσους έχουν ανώτερη εκπαίδευση και κατάρτιση. Παράλληλα, η αυξανόμενη διεθνοποίηση της οικονομικής δραστηριότητας... φέρνει αντιμέτωπους όλο και περισσότερους τους ανειδίκευτους εργαζομένους των ΗΠΑ με τους ανειδίκευτους εργαζομένους του υπόλοιπου κόσμου» (Wilson 2003: xxiv).

Όπως και την εποχή που ο Liebow έγραφε το βιβλίο του, έτσι και σήμερα ορισμένοι υποστηρίζουν ότι οι νέοι Αφροαμερικανοί δεν έχουν δουλειά επειδή αρνούνται να αναλάβουν χαμηλόμισθες εργασίες. Όμως ο κοινωνιολόγος, Stephen M. Petterson δεν βρήκε «καμιά φυλετική διαφορά όσον αφορά τους μισθούς που αποζητούν οι νέοι άνεργοι» (1997: 605). Για την ακρίβεια, ο κατώτατος μισθός που θα αποδέχονταν οι μαύροι άνδρες και οι πραγματι-

Οι Αφροαμερικανοί που μελέτησε ο Liebow ήταν ήδη πρόθυμοι να δουλέψουν και δεν είχαν καμιά ανάγκη αναδιαμόρφωσης των αξιών και των στόχων τους. Το μόνο που χρειάζονταν ήταν να τους δοθούν δουλειές από τις οποίες να μπορούν να βγάλουν τα προς το ζην.

Αναζητώντας μια ερμηνεία της συμπεριφοράς τους, ο Liebow κοίταξε πέρα από τα άτομα και τα εξωτερικά γνωρίσματα της ζωής στο γκέτο. Έστρεψε το ερευνητικό του βλέμμα στις κοινωνικές διευθετήσεις που ξεπερνούν μεν το άτομο, αλλά διαμορφώνουν την εμπειρία του και θέτουν περιορισμούς στη συμπεριφορά του.

κοί μισθοί που έπαιρναν στην τελευταία εργασία τους ήταν, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, *χαμηλότεροι* από τους αντίστοιχους των λευκών. Όπως ανακάλυψε ο Liebow τη δεκαετία του '60, η ανεργία δεν σχετίζεται απαραίτητα με την υποτιθέμενη απροθυμία του ατόμου να εργαστεί με χαμηλές απολαβές, και συνεπώς τα κοινωνικά προγράμματα που σχεδιάζονται αγνοώντας το γεγονός αυτό είναι καταδικασμένα να αποτύχουν.

Τόσο ο Liebow όσο και ο Wilson αναγνωρίζουν ότι οι μαύροι άνδρες των αστικών κέντρων είναι πιθανό να σταματήσουν να ψάχνουν για δουλειά – *αφότου* όμως βιώσουν τη ματαιότητα της αναζήτησης για μια ευπρεπή εργασία με αξιοπρεπείς απολαβές. «Ο Liebow ήταν ίσως ο πρώτος ακαδημαϊκός που απέδωσε την οφειλόμενη σημασία στο γεγονός ότι η επαναλαμβανόμενη αποτυχία που έχει κάποιος στην αγορά εργασίας μειώνει την αυτοπεποίθησή του και προκαλεί αισθήματα παραίτησης, τα οποία συχνά καταλήγουν στην προσωρινή ή ακόμα και στη μόνιμη εγκατάλειψη κάθε προσπάθειας για την εύρεση απασχόλησης», σχολιάζει ο Wilson. Το θεμελιώδες

πρόβλημα της ανεργίας συμβάλλει σε πολλά ακόμα προβλήματα των αστικών γκέτο, όπως είναι τα υψηλά επίπεδα εφηβικής εγκυμοσύνης, κατάχρησης ναρκωτικών, εγκληματικότητας και εξάρτησης από το κράτος πρόνοιας. Τι μπορεί να γίνει για να χτυπηθεί το πρόβλημα στη ρίζα του; Ο Wilson προτείνει τα κοινωνικά προγράμματα «να αντιμετωπίζουν τις στάσεις, τις νόρμες και τις συμπεριφορές και να συνδυάζονται με πολιτικές σε τοπικό και εθνικό επίπεδο για τη βελτίωση των εργασιακών προοπτικών. Τότε μόνο θα μπορούν οι πατέρες να ελπίζουν βάσιμα ότι μπορούν να θρέψουν τα παιδιά τους και να οραματιστούν μια καλύτερη ζωή για τον εαυτό τους» (Wilson, 2003: xxxix).

Θέματα προς συζήτηση

1. Σκεφτείτε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν η οικογένεια, οι φίλοι σας ή εσείς οι ίδιοι. Αποδίδετε κάποια από αυτά σε δομικούς παράγοντες και όχι σε ατομικά χαρακτηριστικά;
2. Τέσσερις δεκαετίες είναι πολύς χρόνος για να μένει ένα πρόβλημα χωρίς λύση. Μπορείτε να σκεφτείτε άλλα χρόνια κοινωνικά προβλήματα;

Η κοινωνιολογική φαντασία

Μια βασική αρχή της κοινωνιολογίας είναι ότι μόνον αν κατανοήσουμε την κοινωνία στην οποία ζούμε, μπορούμε να κατανοήσουμε πλήρως και την ατομική μας ζωή. Ο κοινωνιολόγος Τ. Ράιτ Μιλς [C. Wright Mills (1959)] ονόμασε αυτή την ιδιότητα του κλάδου **κοινωνιολογική φαντασία**. Πρόκειται για την ικανότητα να βλέπουμε τις ατομικές μας εμπειρίες, τις προσωπικές δυσκολίες και τα επιτεύγματά μας εν μέρει ως αντανάκλαση των κοινωνικών διευθετήσεων του τόπου και της εποχής μας. Στην καθημερινότητά μας, το μόνο που σκεφτόμαστε συνήθως είναι το σχολείο, η δουλειά, η οικογένεια

και η γειτονιά μας. Η κοινωνιολογική φαντασία μάς επιτρέπει να ανακαλύψουμε τη σχέση ανάμεσα στις προσωπικές μας εμπειρίες και τα ευρύτερα κοινωνικά και ιστορικά γεγονότα.

Ο Μιλς, ένας αμφιλεγόμενος κοινωνιολόγος, που άσκησε όμως μεγάλη επιρροή, επισήμανε ότι τα ατομικά προβλήματα και τα ζητήματα της δημόσιας σφαίρας «επικαλύπτονται και διεισδύουν το ένα στο άλλο, σχηματίζοντας έτσι μια ευρύτερη δομή του κοινωνικού και ιστορικού βίου». Οι δυσκολίες που συναντούν σήμερα πολλοί νέοι στις ΗΠΑ, στην προσπάθειά τους να βρουν δουλειά, είναι ένα καλό παράδειγμα. Τα προγράμματα αναδιάρθρωσης και οι περικοπές προσωπικού που εφάρμοσαν οι αμερικανικές επιχειρήσεις στις αρχές της δεκαετίας του '90 επιδείνωσαν τις συνέπειες της υφιστάμενης οικονομικής ύφεσης. Η οικονομική κρίση είχε καταστροφικές συνέπειες για την ανεργία των νέων. Σύμφωνα με το αμερικανικό υπουργείο Εργασίας, ο αριθμός των εργαζόμενων νέων είχε μειωθεί κατά ένα εκατομμύριο άτομα το 2003 σε σχέση με το 2000 (<http://www.bls.gov/cps/cpsatabs.htm>). Προφανώς δεν θα μπορούσαν να έχουν αλλάξει τόσο δραματικά μέσα σε τρία χρόνια οι εργασιακές αξίες και στάσεις ενός εκατομμυρίου νέων Αμερικανών, ώστε να έχασαν την όρεξή τους για δουλειά. Αυτό που θέλει να πει ο Μιλς (1959) είναι ότι, σε τέτοιου είδους καταστάσεις, δεν αρκεί να μελετήσουμε την προσωπικότητα των ατόμων για να εξηγήσουμε τις αλλαγές που συντελούνται στο εργασιακό τους καθεστώς. Αντίθετα, θα πρέπει να εστιάσουμε στους οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς, αν θέλουμε να προσδιορίσουμε το πρόβλημα, να κατανοήσουμε τα αίτιά του και να διατυπώσουμε εναλλακτικές λύσεις. Η κοινωνιολογική φαντασία μάς επιτρέπει να εντάξουμε τις εργασιακές αποτυχίες πολλών Αμερικανών στο πλαίσιο των δομικών παραγόντων που λειτουργούν στην ευρύτερη κοινωνία και στους χώρους εργασίας.

Η χρησιμότητα της κοινωνιολογικής φαντασίας είναι, όμως, εμφανής και σε άλλα ζητήματα. Ο Μιλς ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για το θέμα του πολέμου και της ειρήνης:

Στον πόλεμο, τα προσωπικά προβλήματα μπορεί να περιστρέφονται γύρω από το πώς να επιβιώσεις ή πώς να έχεις έναν ένδοξο θάνατο, πώς να πλουτίσεις από τον πόλεμο, πώς να αναρριχηθείς στη στρατιωτική ιεραρχία για να είσαι ασφαλής ή πώς να συμβάλεις στον τερματισμό του πολέμου... Όμως τα δομικά ζητήματα του πολέμου σχετίζονται με τα αίτιά του, όπως είναι το κοινωνικό υπόβαθρο των στρατιωτικών διοικήτων, οι συνέπειές τους για τους οικονομικούς, πολιτικούς, οικογενειακούς και θρησκευτικούς θεσμούς, ή η χαοτική ανευθυνότητα σε έναν κόσμο που αποτελείται από έθνη-κράτη.

Εν ολίγοις, η κοινωνιολογική φαντασία μάς επιτρέπει να αναγνωρίσουμε τους δεσμούς ανάμεσα στην ατομική μας ζωή και τις ευρύτερες κοινωνικές δυνάμεις – να διαπιστώσουμε ότι όλα όσα μάς συμβαίνουν σε κάθε δεδομένη στιγμή αποτελούν συγκερασμό της προσωπικής μας ζωής με την κοινωνία.

Μικροκοινωνιολογία και μακροκοινωνιολογία

Οι κοινωνιολόγοι έχουν προεκτείνει την παρατήρηση του Μιλς, διακρίνοντας ανάμεσα στις μικρής κλίμακας μικρο-πτυχές του κοινωνικού συστήματος και στις μεγάλης κλίμακας μακρο-κοινωνικές δομές. Όταν εξετάζουμε τα κοινωνικά στοιχεία υπό το πρίσμα της μικροκοινωνιολογίας, μελετούμε από κοντά τη συμπεριφορά και παρατηρούμε τι συμβαίνει στην πρόσωπο-με-πρόσωπο διαντίδραση των ανθρώπων. Οι κοινωνιολόγοι έχουν ορίσει αυτό το επίπεδο ανάλυσης ως μικροκοινωνιολογία, από τη λέξη “μικρός”, που είναι το πρώτο συνθετικό λέξεων όπως το “μικροσκοπείο”. Η **μικροκοινωνιολογία** αφορά τη λεπτομερή μελέτη των όσων λένε, πράττουν και σκέφτονται οι άνθρωποι λεπτό προς λεπτό, καθώς ζουν την καθημερινότητά τους. Η έρευνα του Liebow με αντικείμενο τους έγχρωμους άνδρες ενός γκέτο της Ουάσιγκτον αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μικροκοινωνιολογικής ανάλυσης. Ο Liebow θέλησε να ανακαλύψει πώς οι άνθρωποι αυτοί έβλεπαν τον εαυτό τους, πώς αντιμετώπιζαν ο ένας τον άλλον στις διαπροσωπικές τους σχέσεις και πώς εξισορροπούσαν τις ελπίδες και τις προσδοκίες τους με τις πραγματικές τους εμπειρίες. Άρα η μικροκοινωνιολογία ασχολείται με την καθημερινή ζωή: με τη συζήτηση μιας γυναίκας κι ενός άνδρα στο λεωφορείο, με το παιχνίδι μπάσκετ που παίζουν κάποιοι νεαροί σε ένα γήπεδο της πόλης, με την προσφορά δώρων από τους καλεσμένους σε μια φιλική συγκέντρωση γυναικών στη μέλλουσα νύφη ή μητέρα, με τον τροχονόμο που διευθύνει την κυκλοφορία σε κάποιο πολυσύχναστο σταυροδρόμι ή με την αλληλεπίδραση των φοιτητών με τον καθηγητή σε μια αίθουσα διδασκαλίας.

Οι κοινωνιολόγοι δεν στρέφουν, όμως, το ερευνητικό τους βλέμμα μόνο στο “δέντρο”. Ασχολούνται και με το “δάσος”, μελετώντας κοινωνικές ομάδες και κοινωνίες στο σύνολό τους. Η προσέγγιση αυτή ονομάζεται **μακροκοινωνιολογία** – όρος που παραπέμπει στη λέξη “ευρύς”. Η **μακροκοινωνιολογία** μελετά τις μεγάλης κλίμακας και μακροπρόθεσμες κοινωνικές διαδικασίες καθώς και τους οργανισμούς, τους θεσμούς και τις ευρύτερες κοινωνικές διευθετήσεις, όπως είναι το κράτος, η κοινωνική τάξη, η οικογένεια, η οικονομία, ο πολιτισμός και η κοινωνία. Σε αυτό το επίπεδο, οι κοινωνιολόγοι μπορούν να στρέψουν, για παράδειγμα, την προσοχή τους στις αλλαγές που συντελούνται στις δομές κάποιας θρησκευτικής αίρεσης, στις επιπτώσεις των δημογραφικών τάσεων και της τεχνολογίας των υπολογιστών στο εργα-